

Violența lumilor crepusculare

Sunt numeroase indicii că Editura Vredea și-a stabilit drept punct important al strategiei sale editoriale promovarea literaturii suedeze contemporane, tot la fel cum e de domeniul evidenței că pentru Carmen Vioreanu, cadru didactic la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, absolventă a unui masterat în domeniul tehnicilor scriiturii dramatice la UNATC, dramaturg în formare și component al mișcării *DramAcum*, traducerea în românește a unor piese de ultimă oră din teatrul suedez a devenit o preocupare prioritară. După ce în urmă cu un an, prin eforturile conjugate ale sus-numitei edituri și ale lui Carmen Vioreanu apărea pe piață volumul *3x Jonas Gardell*, în vara lui 2007, în același format și într-o prezentare grafică aemănătoare, a fost lansată cartea **3x Lars Norén**, între copertele căreia se află piesele *Frig*, *Război* și *Clinica*, scrise într-un arc de timp de zece ani, cuprins între 1994 și 2004.

Din extrem de zgârcita în informații notă biografică, tipărită pe coperta a patra a cărții, (totdeauna, noi românii, ne scumpim la detalii, iar criticul cărcotaș care sunt le acordă mereu o atenție poate prea mare), aflăm că Lars Norén, născut în 1944 la Stockholm, e deopotrivă dramaturg și regizor și că, din 1999, îndeplinește funcția de director al Teatrului Național din capitala Suediei. Ni se mai spune că de la mijlocul anilor '80, Lars Norén este cel mai jucat dramaturg suedez, superlativul relativ din formulare acoperind nu doar spațiul patriei de origine ci și pe cel al celorlalte țări europene ca și pe cel nord-american. Ni se mai spune, de asemenea, că piesele lui Norén au provocat întotdeauna discuții și dezbateri aprinse, dar sunt foarte apreciate deopotrivă de critica de specialitate ca și de public. După ce am citit cele trei texte, alese și traduse de Carmen Vioreanu, aprecierile citate mi se par cât se poate de îndreptățite. Mai întâi, fiindcă literatura dramatică a lui Lars Norén e una deloc „descrețitivă”, cât se poate de incomodă, care rostește adevăruri crude la adresa mentalului suedez, dar și european, pe care nu e deloc dispus să îl flateze, provocându-i cititorului, respectiv spectatorului o stare de disconfort și de îngrijorare. Nu atât datorită agresivității de limbaj (și de aceea cred că textele lui Norén ar merita să fie aprofundate de componenții *DramAcum* care se limitează câteodată doar la atât, efectele fiind minimale), cât prin problematica sa, prin violența cu care disecă paloarea lumii crepusculare europene. În piesele sale, Lars Norén aduce în prim-plan o umanitate traumatizată și abrutizată, o lume gata să se apropie de sfârșit, deloc „corectă politic”. O lume trecută prin încercările bolilor istoriei (*Război* – absența articolului hotărât din titlu având, cred, semnificația ei), a crizelor identitare (*Frig*), a forțării normalității mintale (*Clinica*). O lume a cărei ieșire din tâțâni, vecină nebuniei, își găsește mai totdeauna originea în Cel de-Al Doilea Război Mondial și a ordinii stabilite la sfârșitul acestuia, perceput drept un cataclism istoric ce și-a pus amprenta definitiv pe omenire. Război care – pare să spună Lars Norén – nu și-a încheiat deconturile cu lumea, conflagrațiile ulterioare, ca și relele de mai apoi găsindu-și în el originile mai mult ori mai puțin îndepărtate. Drama Bosniei, a persecutării musulmanilor de pe acest teritoriu e o temă recurentă în toate cele trei piese din volum, fiecare având fie și numai un personaj ce amintește de conflictul izbucnit la începutul anilor '90 ai veacului trecut.

Extrem de tensionată, cu o remarcabilă capacitate de concentrare a materiei dramatice mi se pare drama într-un act *Frig*. Aflați la sfârșitul adolescenței, a cărei depășire e marcată de promovarea examenului de bacalaureat, patru tineri – doi etnici sută la sută suedezi, un musulman și un coreean adoptat de o familie suedeză cu bani – se arată dezabuzați, inadaptați. Keith și Anders sunt măcinați de sentimente naționalist-rasiste, se simt, pe drept sau nu, frustrați de faptul că trebuie să împartă totul cu „veneticii”, că uneori aceștia se bucură chiar de o viață mai confortabilă (cum e cazul lui Kalle, coreeanul adoptat). Cei doi își văd „spațiul vital” amenințat. Iar dacă pe musulmanul bosniac Ismael îl agresează verbal, pe Kalle ajung chiar să îl ucidă din pricina urii viscerale față de alții, o ură potențată, e drept, de consumul necontrolat de alcool. Teme la modă și care sună bine în discursurile politicianilor și în reuniunile simandicoase, precum alteritatea, ștergerea granițelor, marea familie europeană și mondială, toleranța față de semeni sunt spulberate de condeiul lui Norén cu multă sagacitate, duritate și, cred, simț al realității.

Război e imaginea unui spațiu geografic, dar mai ales uman, distrus de consecințele ireparabile ale unei conflagrații lipsite de orice logică, așa cum sunt toate războaiele, conflagrație ce a făcut ca însăși ideea de copilărie, de inocență să nu mai aibă niciun sens. Întors din război, într-un moment în care nu-l mai aștepta nimeni, toată lumea crezându-l mort, ba chiar convenindu-i o astfel de situație, un bărbat încă tânăr, sub patruzeci de ani, descoperă încet-încet o realitate plasată în chip tragic sub semnul deznădejdiei. Viața soției și a celor două fiice ale sale a fost un infern în timpul războiului. Soția, profesoară, a fost violată ba de soldați, ba de chiar cei ce îi fuseseră elevi, fetele au cunoscut foamea, frica, lipsurile. Iar infernul continuă. Soției îi e greu să îi spună soțului că trăiește cu fratele acestuia, ba chiar încearcă să-i ascundă existența, insinuând că ar fi mort, cele două fiice practică de la o vârstă fragedă prostituția. Nimeni dintre personajele numite ca în teatrul expresionist A, B, C, D, E, tocmai spre a se sublinia statutul lor de non-persoane, nu își mai vede viitorul într-un areal considerat blestemat, verbul cel mai des rostit, conjugat mai cu seamă la viitor, fiind *a pleca* în târâmurii ale făgăduinței numite Italia, Germania ori Statele Unite.

Clinica se slujește de toposul spitalului de boli mintale spre a aduce pe scenă imaginea unei lumi palide, incurabil bolnave. Fiecare pacient are un trecut înțeles în chip confuz deopotrivă ca fericit dar și ca povară. Un prezent trist, apăsător împotriva căruia nu pot face nimic medicamentele, e durat prin cuvinte și strategii dramatice cu o remarcabilă artă a construirii atmosferei. Luate în exces, medicamentele pot aduce, cum e cazul Sofiei, eliberarea definitivă.

Piesa *Frig*, scrisă în 2003, a făcut obiectul unui spectacol-lectură la Teatrul ACT, tot la fel cum s-a întâmplat cu piesa *Clinica*, definitivată în 1994. Din creația lui Lars Norén, la finele stagiunii trecute, Teatrul Clasic „Ioan Slavici” din Arad a montat textul cu titlul sibilinic *Cercul de persoane trei împărțit la unu*. Sigur e că scriitura dură, răscolitoare, tematica din piesele dramaturgului suedez oferă substanța literar-dramatică pentru spectacole ce ar merita să fie montate.

Lars Norén, *3x Lars Norén – Teatru* ; Selecție și traducere din limba suedeză de Carmen Vioreanu, Editura Vremea, București, 2007.